

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

**ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗОРИИ ТОҶИКИСТОН
ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ**

МАХЗАНИ ИЛМ/ПАЁМИ ДОНИШКАДА, 2021, № 2.

МАВОДИ

он-лайн ва офф-лайн анҷумани илмӣ-амалии байналмилалии апрелӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами улуми иҷтимоӣ-гуманитарӣ, риёзӣ ва дақиқ дар замони муосир”, 26 апрели соли 2021 дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент

СОКРОВИШНИЦА НАУКИ/ВЕСТНИК ИНСТИТУТА, 2021, № 2.

МАТЕРИАЛЫ

научно-практической международной апрельской он-лайн и офф-лайн конференции, на тему «Актуальные проблемы общественно-гуманитарных, точных и естественных наук в современную эпоху», 26 апреля 2021 года в Таджикском педагогическом институте в городе Пенджикент

TREASURY OF SCIENCE/BULLETIN OF THE INSTITUTE, 2021, No. 2.

MATERIALS

of the scientific and practical international April online and off-line conference, on the topic "Actual problems of social and humanitarian, exact and natural sciences in the modern era", April 26, 2021 at the Tajik Pedagogical Institute in the city of Penjikent.

Панҷакент – 2021

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

**ДОНИШКАДАИ ОМУЌЗГОРИИ ТОҶИКИСТОН
ДАР ШАҲРИ ПАНҶАКЕНТ**

МАХЗАНИ ИЛМ/ПАЁМИ ДОНИШКАДА, 2021, № 2.

МАВОДИ

он-лайн ва офф-лайн анҷумани илмӣ-амалии байналмилалии апрелӣ дар мавзӯи “Масоили мубрами улуми иҷтимоӣ-гуманитарӣ, риёзӣ ва дақиқ дар замони муосир”, 26 апрели соли 2021 дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент

СОКРОВИШНИЦА НАУКИ/ВЕСТНИК ИНСТИТУТА, 2021, № 2.

МАТЕРИАЛЫ

научно-практической международной апрельской он-лайн и офф-лайн конференции, на тему «Актуальные проблемы общественно-гуманитарных, точных и естественных наук в современную эпоху», 26 апреля 2021 года в Таджикском педагогическом институте в городе Пенджикент

TREASURY OF SCIENCE/BULLETIN OF THE INSTITUTE, 2021, No. 2.

MATERIALS

of the scientific and practical international April online and off-line conference, on the topic "Actual problems of social and humanitarian, exact and natural sciences in the modern era", April 26, 2021 at the Tajik Pedagogical Institute in the city of Penjikent.

Панҷакент - 2021

МАХЗАНИ ИЛМ/ПАЁМИ ДОНИШКАДА / ВЕСТНИК ИНСТИТУТА, 2021, № 2.
МАВОДИ он-лайн ва офф-лайн анчумани илмӣ-амалии байналмилалии апрелӣ дар
мавзӯи “Масоили мубрами улуми иҷтимоӣ-гуманитарӣ, риёзӣ ва дақиқ дар замони
муосир”, 26 апрели соли 2021 дар Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри
Панҷакент. – Панҷакент, 2021. – 748 с.

СОКРОВИЩНИЦА НАУКИ/ВЕСТНИК ИНСТИТУТА, 2021, № 2. МАТЕРИАЛЫ
научно-практической международной апрельской он-лайн и офф-лайн конференции, на
тему «Актуальные проблемы общественно-гуманитарных, точных и естественных наук
в современную эпоху», 26 апреля 2021 года в Таджикском педагогическом институте в
городе Пенджикент. – Пенджикент, 2021. – 748 с.

TREASURY OF SCIENCE/BULLETIN OF THE INSTITUTE, 2021, No. 2. MATERIALS of
the scientific and practical international April online and off-line conference, on the topic
"Actual problems of social and humanitarian, exact and natural sciences in the modern era",
April 26, 2021 at the Tajik Pedagogical Institute in the city of Penjikent. – Penjikent, 2021. –
748 s.

Ҳайати таҳрирӣ/Редакционная коллегия:

Ансори М.К. – раис, М.Одиназода, М.Имомзода, Н.Салимӣ, Ч. Ҷӯразода,
Н.Ғаффоров, Петрусевич А.А., Дайырбеков С.С. (Қазоқистон), Боранбаев С.
Р.(Қазоқистон), Аханов Б.Ф. (Қазоқистон), Шынгысбаев Б. М. ., Тлеукеева А. Е.
(Қазоқистон), Исраилова Ж. С. (Қазоқистон), Абилдаева Г. С. (Қазоқистон),
Шатырбекова А.А. (Қазоқистон), Саржанова К. Б. (Қазоқистон), Небесаева Ж. О.
(Қазоқистон), Бекетова Г. Т., Кобулов Э., Эшов Б.Дж., Холикова Р.Э., Эркинов А. С.
(Ўзбекистон), Воҳидов Ш.Х. (муҳаррири масъул), Шарифова Г.Х. (муовини раис ва
котиби масъул), Ансоров С.М., Кўчмуродов А.

Муқарризон/рецензенты:

Калинин М.Ю., доктори илмҳои техника, проф. (Беларусь)
Аллаева Н., доктори илмҳои таърих (Ўзбекистон)
Қобулов Э., доктори илмҳои таърих, профессор (Ўзбекистон)
Бегалинова К.К. доктори илмҳои фалсафа, профессор Қазақстан

Баъзе фикр ва хулосаҳои дар маҷмӯа омада бо нуқтаи назари таҳририят созгор
наомаданаҷ мумкин аст. Барои дурустии иқтибос, ҳавола ва пайнавиштҳо дараҷаи
илмӣ, услуб ва баёни мақолаҳо муаллифҳо масъуланд.

Мнение редколлегии не всегда совпадает с мнением авторов. За достоверность
цитат и ссылок, научный уровень, стилистику статей ответственные авторы.

Дар асоси қарори Шӯрои олимони Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри
Панҷакент ба нашр тавсия дода шуд (суратчаласаи № 9 аз 22 апрели соли 2021).

Дар солҳои зиндагии якҷояшон бо Нозукой Исоқова соҳиби чор фарзанд Гулчехра, Заррина, Дилшод ва Чамшед гаштаанд. Тамоми солҳо ӯ умед ва таъҷоҳи онҳо буд.

Рӯйхати адабиётҳо:

1. Исоқов А. “Саразм оғози тамаддуни тоҷикон”. “Дониш” 2018. Душанбе. 280 сах.
2. Исаков А. И. Саразм. К вопросу становления раннеземледельческой культуры Зеравшанской долины. (раскопки 1977 – 1983 гг). “Дониш” Душанбе соли 1991 .
3. Исаков А. И. Верховья Зеравшана в эпоху энеолита и бронзы. Автореферат. Диссертации доктор исторических наук. Ленинград 1991.

Мустафоев Бахтиёр Ибрагимович,
Бухоро вилоят ХТХҚТУМОҲМ кафедра мудири, доцент.

УМУМИЙ ҶУМЛА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МУСИҚИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

***Аннотация:** Мақолада Ўзбекистон Республикасида мусиқа маданияти таълими соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар мазмун-моҳияти, умумтаълим мактабларида мусиқа таълим-тарбиясини такомиллаштириши, мусиқа маданияти ўқитувчисининг касбий маҳорати, замонавий дарсларни ташкил этишининг педагогик шарт-шароитлари ва имкониятлари хусусида фикр юритилган.*

***Калим сўзлар:** Мусиқа педагогикаси, Давлат таълим стандарти, мусиқа мероси, замонавий мусиқа дарслари, таълим технологиялари, мусиқа тинглаш, мусиқа саводхонлиги фаолияти, педагогик амалиёт, халқ мусиқаси, ўқитувчининг касбий маҳорати.*

Мусиқа таълим-тарбияси инсон маънавий камолотини таъминловчи омиллардан бири бўлиб, инсон ҳис-туйғуларига таъсир этиш билан кишини маънавий – ахлоқий жиҳатдан тарбиялайди, маданиятини ривожлантиради.

Маданият, санъат, жумладан мусиқа санъати асослари тараққиёти Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича 2017-2021 – йилларга мўлжалланган Ҳаракатлар стратегиясининг негизларидан бирини ташкил қилади[1].

Ёш авлоднинг маънавий камол топишида мусиқа санъатининг таъсири беқиёс. Ўзбекистонда мустақилликка эришилгандан сўнг барча соҳалар қатори мусиқа таълим – тарбияси соҳасида ҳам катта ислохотлар бошланиб, муваффақиятли давом эттирилмоқда. Мусиқий таълим – тарбия масалаларига муносабат моҳиятан ўзгарди. Ўзбек мусиқа санъатига бўлган эътибор давлат сиёсатининг муҳим йўналишларидан бирига айланди. Айниқса, ёш авлоднинг мусиқий тарбиясида муҳим восита сифатида миллий мусиқа асарларидан унумли фойдаланиш масалаларига эътибор янада кучайтирилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПК-3391-сонли Қарорида айтилган вақтда миллий ўзлугимизни англаш, маданиятимизни ҳар томонлама ривожлантириш, халқимиз, аввало ёш авлодимизни юксак инсоний туйғулар руҳида тарбиялаш, унинг эстетик диди ва тафаккурини шакллантиришда мақом

санъатининг кенг имкониятларидан етарлича фойдаланилмаётганлиги таъкидлаб ўтилди.

Шу боис, миллий мақом санъати намояндалари, тарғиботчилари олдига “Халқимиз, хусусан ёш авлодни мақом санъати билан кенг таништириш орқали уларда миллий ўзликни англаш туйғуси юксак бадиий-эстетик дид ва тафаккурни камол топтириш” вазифаси қўйилди[2].

Мазкур вазифани муваффақиятли амалга ошириш таълим-тарбиянинг методологик асосларини янада такомиллаштиришни тақозо этади ҳамда педагогик фаолиятни мақсадли амалга оширишга ундайли. Эндиликда асосий мақсад - ўқувчи фақат эгалланган билим ва кўникма, малакаларни ўзлаштириш билан эмас, балки ундан мустақил равишда шахсий, касбий ва ижтимоий фаолиятларида амалий қўллай олиши ва ҳаёти давомидаги турли ижтимоий муносабатларда оқилона фойдалана олиши жоиз[3].

Кейинги йилларда мамлакатда мусиқа таълими тизимини янада такомиллаштириш, ўқувчи-ёшлар орасида мусиқий таълим-тарбия ишларини ривожлантириш борасида қатор ҳужжатлар қабул қилинди, дарсликлар нашр этирилди, дастурлар тайёрланиб, ўқув-методик адабиётлар чоп этирилди, мутахассис ўқитувчиларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимида муайян ижобий натижалар қайд этилди.

2017 йил 6 апрелдаги “Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 187-сонли қарор билан Мусиқа маданияти фанидан Давлат таълим стандарти тасдиқланди[4,10].

Давлат таълим стандартларининг жорий этилганлиги мусиқа маданияти фани ва ўқитувчиларининг зиммасига катта масъулият юклади. Ҳужжатга асосан “Мусиқа таълим-тарбиясининг мақсади, ёш авлодни миллий мусиқа меросимизга ворислик қила оладиган ҳамда умумбашарий мусиқа намуналарини англайдиган, тушунадиган ва кадрлайдиган маданиятли кишилар қилиб тарбиялашдан иборат”лиги алоҳида таъкидланди[5,4].

Замонавий мусиқа маданияти фани ўқитувчисидан ташкил этаётган дарсининг мазмун-моҳияти ва ўқувчилар мусиқий қизиқиш, қобилият ва имкониятидан келиб чиққан ҳолда, машғулот жараёнида илғор усуллар асосида инновацион таълимни жорий этишга талаб кучайтирилди. Бу талабни амалга оширишда, албатта ўқитувчи касбий маҳоратининг роли катта. Ўқитувчи юксак билимли, илғор, истеъдодли ижодкор, изланувчан, ташаббускор, педагогик-методик маҳоратга эга бўлиши давр талаби бўлиб қолди.

Эндиликда мусиқа маданияти фани бўйича умумий ўрта таълим муассасалари битирувчиларига қўйиладиган малака талаблари мусиқий саводхонлик, жамоа бўлиб қўйлаш, мусиқа тинглаш ва таҳлил қилиш компетенциялари асосида амалга оширилмоқда.

Таълим технологиялари, инновацияларини мусиқий ўқув жараёнига кенг ва самарали тадбиқ этиш ўқувчилар фаоллигини оширишнинг муҳим омилларидан бири сифатида мазмун топишида ўқитувчи мусиқа санъатининг назарий ва амалий соҳаларидан етарли даражада билимга, тажрибага эга бўлиши, дарсни қизиқарли усулларда олиб бориши лозим.

Ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ўзаро ҳамкорлиги асосида дўстона муҳит яратиш, дарс самарадорлигини оширишга, ўқувчиларни мустақил ижодий фикрлашга, мусиқа асарларига муносиб муносабат билдириш кўникмасини шакллантиради. Бу усулда ўқувчи ўзи фаол иштирок этган ҳолда, якка, жуфтликда, гуруҳларда муаммо ва саволларга жавоб топишга ҳаракат қилади, баҳолайди, ёзади, сўзга чиқади, далил ҳамда асослар орқали қўйилган масала моҳиятини ёритиб беришга ҳаракат қилади. Бу

эса ўқувчиларнинг хотирасида узоқ сақланади ва янги муסיкий маълумотларни ўзлаштиришда ижодий ёндашувга ёрдам беради.

Хуллас, умумий таълим бўғинида муסיқа таълим-тарбияси тизимини ислох қилишга қаратилган Давлат меъёрий ва ўқув-методик хужжатлар методологик асос сифатида истиқболда баркамол авлоднинг муסיкий маданияти асосларини тарбиялашда, уларнинг муסיқа санъати соҳасида чуқур ва пухта билим олишини таъминлашга хизмат қилади. Бу масъулиятли жараён тизимдаги барча педагог-ходимлар, методист-ўқитувчилар ва муסיқа санъати, педагогикаси соҳаси мутахассисларининг ижодий ҳамкорликда фаолият юритишларини такозо қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7- февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. “Халқ сўзи” 2017 йил 9 февраль.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги “Ўзбек миллий мақом санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПҚ – 3391-сонли қарори. “Халқ сўзи”. 2017й. - 18 ноябрь

5. Ўзбекистон республикаси Президенти Ш. Мирзиёевнинг 2020 йил 24- январда Олий Мажлисга Мурожаатномасида сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи”. 2020 й. 25- январь.

6. “Умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида” ги 187-сонли қарори. Муסיқа маданияти фанидан Давлат таълим стандарти. 2017 й. 6 апрель.

7. Абралова М., Галиева Д. “Муסיқа” 2-синф. Ўқитувчилар учун методик қўлланма. – Т. Ғ. Ғулум номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2008 й. 4-бет.

Мамасолиева Гульдона Анварбековна,

преподаватель кафедры “Всемирная история” Андижанский государственный университет-[mail: mamasolieva0101@gmail.com](mailto:mamasolieva0101@gmail.com)

РЕТРАНСЛЯЦИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ДОСТИЖЕНИЙ НА ВЕЛИКОМ ШЕЛКОВОМ ПУТИ

Значение Великого шелкового пути не исчерпывалось торговым обменом и оседанием вдоль его магистралей тех или иных изделий в качестве посольских даров или предметов рынка. Шелковый путь в огромной мере способствовал ретрансляции технологических достижений. Так, шелководство и шелкоткачество, которые долгое время были монополией Китая, в V-VI вв. продвинулись в начале в Хотан, затем в Среднюю Азию, Иран и Византию. И, наоборот, техника изготовления стекла, поступавшего из стран, Средиземноморья, проникла в Иран и Среднюю Азию, а в V в. н.э. его освоили в Китае, после чего оно здесь сразу намного подешевело.

В числе ценных даров упоминаются драгоценные металлы, изделия из них. Китай направлял кочевническим вождям Семиречья слитки золота, а правителям среднеазиатской зоны городских культур – золотые изделия. Таковы, например, упомянуты, выше золотой конь, отправленный в Давань в обмен на живых аргамаков, «золотая бола» (термин не расшифрован) и какие то предметы из драгоценных металлов. Но едва ли не более ценными были отношения предметов из золота и серебра и других среднеазиатских владений. В числе их курительница, украшенная драгоценными камнями, из Самарканда, инкрустированное камнями ложе из Бухары.

	Алишеров Абдувохид	ОТНОШЕНИЙ	
78.	Муллоева Рухшона	ҲАЁТ ВА ФАЪОЛИЯТИ АБДУЛЛОҶОН ИСОҚОВ	300
79.	Мустафоев Бахтиёр Ибрагимович	УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МУСИҚИЙ ТАЪЛИМ ИСЛОҶОТИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	303
80.	Мамасолиева Гульдона Анварбековна	РЕТРАНСЛЯЦИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ДОСТИЖЕНИЙ НА ВЕЛИКОМ ШЕЛКОВОМ ПУТИ	305
81.	Точиддин Нуриддини Мардонӣ	РУДАКӢ ВА АДАБИЁТИ АРАБ	308
82.	Точиддин Нуриддини Мардонӣ	РӢДАКӢ ДАР ОСОРИ МУАССИСОНИ АРАБ	316
83.	Маҳмаёров Алиҷон Қиёмиддинович	АЗ ТАЪРИХИ ОМУӢЗИШИ РАӢДУ БАРҚ	325
84.	Маҳмудов Файзхоча	АЗ ҶАҲОНОБОДИ МАӢНӢ НУСХАЕ ОВАРДАЕМ, (ба ҷои пешгуфтори Девон)	331
85.	Маҳмудов Дилшод Абдухалил оглы	ПОНЯТИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО СОГДА И ЕГО СУЩНОСТЬ	346
86.	Маҳмудова Нигора Баратовна, Ермилова Ольга Юрьевна, Примкулова Зарина Баратовна	О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ПЕРЕСЕЛЕНЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ (ПО МАТЕРИАЛАМ ОТЧЁТОВ РЕВИЗИИ К.К.ПАЛЕНА. 1908-1909Г.Г.).	348
87.	Маҳмутходжаева Луиза Сайфуллоевна	ЦИФРОВЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН	353
88.	Маҳкамов С.С.	МУНОСИБАТҶОИ ЗАМИНДОРӢ ВА НИЗОМИ АНДОЗБАНДӢ ДАР УСТРУШАНА	358
89.	Маҳкамов С.С.	ОМУӢЗИШИ УСТРУШАНАИ АСРИМИЁНАГӢ АЗ ҶОНИБИ ОЛИМОН ВА МУҲАҚҚИҶОНИ ӢЗБЕКИСТОНӢ	364
90.	Мирзаев Авазбек	ЦЕННЫЙ ВКЛАД РУССКИХ УЧЕНЫХ В РАЗВИТИЕ ХЛОПКОВОДСТВА В ТУРКЕСТАНСКОМ КРАЕ (КОНЕЦ XIX–НАЧАЛО XX ВВ.)	367
91.	Мирзаев Джалалитдин Зайниевич, Саидахматов Шарифбек Тошпулатович	АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ КАК ОБЪЕКТ ТУРИЗМА	373
92.	Марасулова Умида	ФОРМИРОВАНИЯ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ	376
93.	Музаффаров Фируз	ИМОМ ҒАЗЗОЛИЙ ВА УНИНГ ИСЛОМ	379

